
Evsile, Mehmet (2021). "Demokrat Parti Bütçe Görüşmelerinde Din ve Lâiklik Konusundaki Tartışmalar". *Amasya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi (ASOBİD)*. S. 10, s. 55-74.

**DEMOKRAT PARTİ BÜTÇE GÖRÜŞMELERİNDE DİN VE LÂİKLİK
KONUSUNDAKİ TARTIŞMALAR**
THE DEBATES ON RELIGION AND SECULARISM DURING THE DEMOCRATIC
PARTY BUDGET DISCUSSIONS

Prof. Dr. Mehmet EVSİLE*
Amasya Üniversitesi
mevsile@amasya.edu.tr

Öz

Türkiye Cumhuriyeti tarihinde Demokrat Parti Dönemi (1950-1960), siyasî, ekonomik, sosyal, günlük hayat ve pek çok alanda tartışma konusu olmuştur. Demokrat Parti iktidarından sonra bu dönem, siyasîler, siyaset bilimciler, gazeteciler, sosyologlar, tarihçiler ve diğer meslek mensupları tarafından ele alınarak akademik çalışmalar yapılmıştır. Bu çalışmalarda Demokrat Parti dönemi eğitim ve kültür politikalarında din ve dinî faaliyetler, Demokrat Parti'nin örgün ve yaygın eğitim kurumları üzerindeki çalışmaları, İlahiyat Fakültesi, İmam Hatip Okulları, ilk ve ortaöğretim kurumlarındaki din dersleri konuları ve din görevlilerinin yetiştirilmeleri hususları arşiv belgeleri ve istatistik veriler ile ortaya konulmuştur. Bu makalede de 1950-1960 yılları arasında Türkiye Büyük Millet Meclisi genel kurulunda yapılan bütçe görüşmelerinde konu ile ilgili bilgiler taranıp işlenerek, literatüre katkı sağlanmıştır.

Anahtar Kelimeler

Demokrat Parti, Din ve Lâiklik, Din Eğitimi, Din Görevlileri

Abstract

In the history of the Turkish Republic, the Democratic Party period (1950-1960) became the center of many discussions on different subjects such as political issues, economic applications, social and daily life. After the Democratic Party period, these matters were discussed by the politicians, politologists, journalists, sociologists, historians and other occupational groups and many academic studies were carried out. In those studies, religion and religious activities in the Democratic Party period were connected with education and culture policy. In addition, the activities of the Democratic Party on formal and informal education institutions, Faculty of Theology, imam schools, religious education in primary and secondary schools and the training of religious commissaries were investigated based on the archive documents and statistical data. In this manuscript, the knowledge related to those topics discussed in the Turkish Grand Assembly during the Budget discussions between the years 1950-1960 was scanned and with this paper we contributed to the literature.

Key Words

Democratic Party, Religion and Secularism, Religion Education, Religious Commissaries.

Giriş

Din ve Lâiklik konuları, Demokrat Parti iktidarı döneminde ülkede yoğun tartışmalara sahne olmuştur. Daha Demokrat Parti iktidara gelmeden önce bu konularda tartışmalara başlanmış ve iktidar olduktan sonra tartışmaların dozu daha da arttırılmıştır.

Demokrat Parti döneminde din-siyaset ilişkileri lâiklik tartışmaları, akademisyenlerin de dikkatini çekmiş ve bu konuda pek çok çalışma yapılmıştır. Siyaset Bilimi alanında yapılan bir çalışmada, Demokrat Parti'nin muhalefet yıllarındaki din siyaseti ile iktidar yıllarındaki din siyaseti mukayese edilerek iki dönemdeki uygulamalar ortaya konulmuştur (Nal, 2005:137-171). Benzer bir çalışmada da Demokrat Parti'nin kuruluşundan iktidarının sonuna kadar dönem esas alınarak, muhalefet ve iktidar olduğu yıllarda dine bakışı mukayeseli bir şekilde gösterilmiştir (Kırkpınar, 2018:349-359).

Arşiv belgelerine dayanarak yapılan çalışmalarda Demokrat Parti döneminde lâiklik ve din tartışmalarının özellikle eğitim boyutu ele alınmıştır. Bu makalelerden birinde Demokrat Parti

dönemi eğitim ve kültür politikalarında din ve dinî faaliyetler, Demokrat Parti'nin örgün ve yaygın dinî eğitim kurumları üzerindeki çalışmaları; İlahiyat Fakültesi, İmam Hatip Okulları ve Kur'an Kursları gibi dinî eğitim kurumlarında meydana gelen sayısal gelişmeler ele alınmıştır (Baytar, 2020:91-122). Diğer bir makalede de Demokrat Parti döneminde din ve siyaset, Demokrat Parti dönemi din eğitimi politikaları, ilk ve orta dereceli okulların öğretim programlarında din dersleri başlıkları altında konu ile ilgili ayrıntılı bilgiler verilmiştir (Şahin, 2012:31-54). Demokrat Parti döneminde din eğitimi ve İmam Hatip Okullarının durumu özel olarak ele alınmıştır. İmam Hatip Okullarının açılışı; okul, öğrenci ve mezun sayıları ile açıldıkları yerler hakkında arşiv belgeleri ve istatistikî belgelerden alınan bilgiler kullanılmıştır (Emiroğlu ve Uyanık, 2017: 53-69).

Demokrat Parti döneminde lâiklik konusu, siyasetçilerin de tartıştığı konulardan biri olmuş, 1951 yılından 1960 yılına kadar her yıl yapılan bütçe görüşmelerinde de gündeme getirilmiştir. İktidar ve muhalefet partileri sözcüleri tarafından konu, değişik yönleriyle tartışılmıştır. Türkiye Büyük Millet Meclisi Tutanak Dergisi ve Zabıt Cerîdesine yansıyan bilgiler tarandığı zaman, bu konuların Demokrat Parti iktidarının başından sonuna kadar gündemde olduğu görülmektedir. Demokrat Parti mensuplarının muhalefette oldukları zaman yaptıkları eleştirilerin aynısının Demokrat Parti iktidara geldikten sonra o zamanki muhalefet mensupları tarafından Demokrat Parti iktidarına yönlendirildiği dikkat çekmektedir. Bu konudaki literatüre katkı yapmak amacıyla Türkiye Büyük Millet Meclisi Tutanak Dergisi ve Zabıt Cerîdesi'nden elde ettiğimiz bilgiler Din ve Lâiklik, Din Eğitimi, Dinî Kurumlar (Camiler) ve Din Görevlileri başlıkları altında aşağıdaki şekilde verilmiştir.

1-Din ve Lâiklik

Konu, ilk olarak 22 Mayıs 1951 tarihli oturumda gündeme gelmiş ve lâiklik uygulamasının tarifi yapılmıştır. Buna göre lâiklik, devletin, siyasetle, dinle hiçbir ilgisi bulunmaması, hiçbir din düşüncesinin kanunların tanzim ve tatbikatında müessir olmaması olarak tarif edilmiştir. Ancak Türkiye'deki uygulamanın bu teorik izahtan farklı olduğu görülmektedir. CHP Kocaeli

milletvekili Yeredoğ KİŞİOĞLU, dinin devlet tarafından idare edildiğini; teşkilât, tayin ve Diyanet İşleri Başkanı'nın seçiminin devlet tarafından yapıldığı, maaş ve diğer harcamaların devlet bütçesinden karşılandığı, dolayısıyla din hizmetlerinin devlet tarafından idare edildiği şeklindeki görüntünün, din hürriyetinin kâmil bir şekilde yaşanmasına engel olduğunu; bu yanlış anlayışın düzeltilmesi için din ile devleti kesin surette ayırmak mecburiyetine dikkat çekmiştir.¹ Aynı milletvekili, mevcut uygulamanın bir sonucu olarak din adamlarının inkılâplarla alâkadar olmadıklarını, lâiklikten bahsedildiği zaman, lâiklik kelimesine karşı husumet ve garaz içinde oldukları hususuna dikkat çekmiştir. Çünkü din adamlarının lâiklik adına yapılan uygulamaları dinin ihmal edilmesine bağladıkları ifade edilerek, dinin akışının güzel bir şekilde tanzim edilmesinin bu sıkıntıları ortadan kaldıracağı dile getirilmiştir.²

Buna karşılık DP Ankara milletvekili Ömer BİLEN, Cumhuriyet ilân edildikten sonra İslâm dinine karşı bir muhalefet havası esmeye başladığını ifade ederek, idarecilerin dinin ihtiva ettiği yüksek hakikat ve meziyetlerden gafil olduklarını iddia etmiştir³.

İktidar ve muhalefet milletvekillerinin tartışmalarına dâhil olan Kırşehir Milletvekili Osman BÖLÜKBAŞI, din işinin kat'î olarak halledilmesi için, konunun bir cemaat işi olarak idare edilmesi gerektiğini; İslâm cemaatinin din işlerini idare etmek hakkına sahip olduğu zaman din hürriyetinin tamamlanacağını ifade etmiştir. Diyanet İşleri teşkilâtının devletin içinde kaldığı sürece din ve vicdan hürriyetinin sağlanamayacağına dikkat çekmiştir⁴. Bir yıl sonraki görüşmelerde Kayseri milletvekili İsmail BERKOK da lâiklik telâkkileriyle dinin hayat sahasından çıkarılmasının, halkın birçok büyük hakikatlerden ve hakikat kaynaklarından

---

¹Yeredoğ KİŞİOĞLU (Kocaeli); 22.02.1951, TBMM, TBMM TD (9. Dönem), Cilt:5, s.432.

²Yeredoğ KİŞİOĞLU (Kocaeli); 22.02.1951, TBMM, TBMM TD (9. Dönem), Cilt:5, s.433.

³Ömer BİLEN (Ankara); 22.02.1951, TBMM, TBMM TD (9. Dönem), Cilt:5, s.436.

⁴Osman BÖLÜKBAŞI (Kırşehir); 22.02.1951, TBMM, TBMM TD (9. Dönem), Cilt:5, s.440.

mahrum edildiğini iddia etmiştir⁵. Bu konudaki son konuşmayı, Afyonkarahisar milletvekili Gazi YİĞİTBAŞ yapmıştır⁶: “...lâikliğin yanlış anlaşılması ve din düşmanlığı şeklinde tatbik edilmesinden dolayı gönüllerde ve dimağlarda zorla husule getirilmiş olan boşluğu doldurmak; dine, mukaddesata, Müslüman Türk vatandaşlarına karşı yapılan hakaret ve nefret etmek modasına son vermek zamanı gelmiş ve geçmiştir.” Aynı milletvekili, bir yıl sonraki görüşmelerde dinsiz bir milletin yaşayamayacağını, dinimize çok ehemmiyet vermemiz gerektiğini, bazı kimselerin dini ve dindarlığı irtica ile tavsif etmelerinin çok hatalı bir davranış olduğunu söylemiştir⁷.

Lâiklik prensibinin Türkiye’deki uygulaması hakkındaki tartışmalar, 1957 yılı bütçe görüşmelerinde tekrar gündeme gelmiştir. 24 Şubat 1957 tarihli oturumda söz alan Kırşehir Milletvekili Mehmet MAHMUDOĞLU, “Lâiklik dediğimiz prensip, memleketimizde din düşmanlığı şeklinde mütalâa edilmiş ve din işlerine lâik görüşe uygun bir düzen verilmesine tevessül edilmemiştir. Büyük Atatürk, din müessesesinin dejenere olduğunu görerek büyük inkılâbın tahakkuku sırasında bu müesseseyi zamanın tekâmülüne terk etmeyi derpiş eylemiş ve zamanı gelince onun da lâik görüşe uygun bir hale getirilmesini gözden uzak tutmamıştır.” Sözleriyle bu konudaki düşüncesini açıklamıştır⁸. Aynı oturumda söz alan Kastamonu Milletvekili Muzaffer KUŞAKÇIOĞLU, lâikliğin din ve dünya işlerini tamamen ayırmak değil, birbirine karıştırmamak olduğunu söyleyerek tartışmaya yeni bir boyut kazandırmıştır⁹. Son noktayı Hürriyet Partisi Tekirdağ milletvekili İsmail Hakkı AKYÜZ, “Bizim anayasamızda yer alan lâiklik mefhumunun her türlü ihtilâfları önleyecek şekilde

⁵İsmail BERKOK (Kayseri); 23.02.1952, TBMM, *TBMM TD (9. Dönem)*, Cilt:13, s.593-594.

⁶Gazi YİĞİTBAŞ (Afyonkarahisar); 23.02.1952, TBMM, *TBMM TD (9. Dönem)*, Cilt:13, s.606.

⁷Gazi YİĞİTBAŞ (Afyonkarahisar); 19.02.1953, TBMM, *TBMM TD (9. Dönem)*, Cilt:20, s.536.

⁸Mehmet MAHMUTOĞLU (Kırşehir); 24.02.1957, TBMM, *TBMM ZC (10. Dönem)*, Cilt:17, s.651.

⁹Muzaffer KUŞAKÇIOĞLU (Kastamonu); 24.02.1957, TBMM, *TBMM ZC (10. Dönem)*, Cilt:17, s.661.

kanunî bir tarifini yapmak zamanının geldiğine kani bulunduğu” sözleriyle koymuştur¹⁰.

Tek Parti döneminde milletin dinini yaşamasına meydan verilmediği ve Türk milletinin dinî icaplarını yapmasına müsaade edilmediği şeklindeki şikâyetler dile getirilmiş¹¹; aralarında CHP ve DP mensubu milletvekilleri tarafından bu iddialara cevap verilmiştir. CHP Tokat Milletvekili Hulûsi BOZBEYOĞLU, “Atatürk, asla dinsiz bir adam değildi. Hiçbir zaman din ve diyanet aleyhine söz söylememiştir... Bu milletin kurtuluşuna onun meftun olduğu cengâverlik hassası kadar Atatürk’ün rehberliği ve O’nun inandığı Allah ve hakikat davası da âmil olmuştur. Atatürk inkılâpları, O’nun bu memlekete getirdiği yenilikler, dinin de davalarıdır. Ve dine aykırı değildir... Atatürk, din değil hurafat düşmanıdır. O, müsbet ilim taraftarıdır” sözleriyle tartışmaya dahil olmuştur¹². DP Çanakkale Milletvekili Servet SEZGİN ise, konuya çok farklı bir açıdan bakarak Hz. Muhammed ve Atatürk’ün fikirlerinin aynı şeyleri ifade ettiğini söylemiştir¹³:” *Mutlaka koşunuz, bir şey öğreniniz, beşikten mezara kadar ilim peşinden koşunuz diyen İslâm dininin prensibi ile “Hayatta en hakiki mürşit ilimdir” diyen Büyük Atatürk’ün fikirleri birbirinin aynıdır. Yine “İslâmiyetin esas gayesi İslâm ahlâkını yükseltmektir” diyen Hazreti Muhammed’in sözleriyle Hazreti Muhammed’e “Ya Muhammed, senden sonra medeniyet meş’alesini yakan bir peygamber göndermeyeceğim” diyen Kur’an-ı Kerim’deki manâ ile Türk milletini muassır medeniyet seviyesine çıkarmak isteyen Büyük Atatürk’ün fikirleri birbirinin aynıdır.”*

2-Din Eğitimi

Türkiye’de din eğitiminin yetersizliği hususu da değişik tarihlerde dile getirilmiştir. Tevhid-i Tedrisat Kanunu’nun

---

¹⁰İsmail Hakkı AKYÜZ (Tekirdağ); 24.02.1957, TBMM, *TBMM ZC (10. Dönem)*, Cilt:17, s.657.

¹¹Zeki ERATAMAN (Tekirdağ); 24.02.1958, TBMM, *TBMM ZC (11. Dönem)*, Cilt:2, s.469.

¹²Hulûsi BOZBEYOĞLU (Tokat); 24.02.1956, TBMM, *TBMM ZC (10. Dönem)*, Cilt:10, s.605.

¹³Servet SEZGİN (Çanakkale); 24.02.1959, TBMM, *TBMM ZC (11. Dönem)*, Cilt:7, s.654.

4.maddesinde medreselerin kapatılması üzerine din eğitimi verecek okulların Millî Eğitim Bakanlığı tarafından açılması hükme bağlanmışken geçen 25 senede bu kurumların yeterli ölçüde açılmadığı eleştirilmiştir¹⁴. Yine bu süre içerisinde Diyanet İşleri Başkanlığı'nın da kendisine verilen görevleri yapmadığı tespit edilmiştir. Bunlar arasında imam, hatip ve vaizlerin muhtaç oldukları bilgilerini artırmak, milletin din, ahlâk kültür seviyesini yükseltmek ve bunları sağlamak için uzmanlara yazdırılmış kitaplar yayınlamak gibi faaliyetlerin yerine getirilmediği ve bu konularda boşlukların olduğu dile getirilmiştir¹⁵. Trabzon milletvekili Prof. Dr. Osman TURAN, Cumhuriyetin ilânından itibaren geçen 30 yıllık dönemde camilere dokunulmayıp ibadetin serbestçe yapıldığını, ancak din ve vicdan hürriyetinin bunlardan ibaret olmadığını vurgulayarak bu süre içinde din eğitimi verecek kurumların oluşturulmadığını ve yeni neslin dinî eğitimden mahrum kaldığını ifade etmiştir¹⁶. Bundan 4 yıl sonra Manisa Milletvekili Sezai AKDAĞ, 30-35 yaşına gelen insanların dinî eğitimden mahrum bırakılmalarını eleştirmiştir¹⁷.

Din eğitimindeki eksikliklerin din adına bazı hurafelerin doğmasına sebep olduğu hususuna dikkat çekilerek, “... *hakikaten din öğretimi uzun yıllardan beri memleketimizde ihmal edilmiş ve bu ihmali bir sürü tufeyli ve sahte parazitlerin halkımızı yalan yanlış telkinlerle iğfal etmelerine ve hurafe yayınlarıyla fesat ve gericilik tohumları ekmelerine imkân verilmiştir.*” sözleriyle ifade edilmiştir¹⁸. Bu konularda yaşanan sıkıntıların ne büyük boyutlara ulaştığı ise, Maraş Milletvekili Abdullah AYTEMİZ

¹⁴Fehmi ÇOBANOĞLU (Erzurum); 22.02.1951, TBMM, *TBMM TD (9. Dönem)*, Cilt:5, s.767.

¹⁵Mehmet ÖZBEY (Burdur); 23.02.1952, TBMM, *TBMM TD (9. Dönem)*, Cilt:13, s.599.

¹⁶Osman TURAN (Trabzon); 24.02.1956, TBMM, *TBMM ZC (10. Dönem)*, Cilt:10, s.607.

¹⁷Sezai AKDAĞ (Manisa); 21.02.1960, TBMM, *TBMM ZC (11. Dönem)*, Cilt:12, s.150.

¹⁸Mehmet ÖZBEY (Burdur); 23.02.1952, TBMM, *TBMM TD (9. Dönem)*, Cilt:13, s.599.

tarafından şu sözlerle dile getirilmiştir¹⁹:" *Saltanat devrinden kalma murakabesiz, himayesiz, ihtiyarî din alimleri, hocaları yetiştirmeye mahsus medreseler vardı. Bu müesseselere devam edenlerin maalesef bir kısmı hakikaten echel girer cahil çıkardı. Böylece islâm dini ile lâyıki ile mücehhez olmayan rastgele malûmatı, hurafatı, uydurmaları islâmî bir malûmat ve bilgi zannederek sağda solda vaz ü nasihat kabilinden söylemekten hâlî kalmazlardı. Bunların arasında yobaz demeye lâyıki kimseler de vardı... bu memleketin hakiki, asrî din adamlarına çok ihtiyacı vardır. Bugün memlekette böyle adamlar bulunmadığı için taklitçi zümreler meydanı boş buldular.*" Bu sözlerle din eğitimindeki eksik ve yanlışlıkların daha Cumhuriyet öncesinden geldiği ve bu durumun ülkeye verdiği zararlardan bahsedilmiştir.

Demokrat Parti Türkiye’de din eğitimi konusunda yaşanan bir sıkıntı da Türkiye’yi etkileyen komünizm tehlikesine karşı din eğitimini güçlendirmek gibi yanlış bir düşünce olmuştur. Buna göre komünizmin Türkiye’deki hedeflerinin Türkiye’de başlamış bulunan lâiklik cereyanı dejenere edilerek dinsizlik halini alması için mümkün olan her şeyi yapmak, Türkiye’de din duygularını köreltmek ve Türkiye’yi huzursuz etmek gibi hedeflerinin bulunduğu ifade edilmiştir²⁰. Buna karşı durabilmek için dini güçlendirmek fikri teklif edilmiştir. Öyle ki, "... *komünizm bir yıldırım ise bunun paratoneri dindir. Komünizm bir zehirse bunun panzehiri dindir. Komünizm bir mikropsa onun serumu, aşısı yine dindir.*" sözleriyle din adeta komünizm akımının önüne çıkartılmıştır²¹. Bu durum, akademik çalışmalarda da tespit edilmiştir (Karpas, 1996: 228).

Demokrat Parti döneminde dinin siyasete alet edildiği itirazları da gündemde olmuştur. 24 Şubat 1959 tarihli oturumda söz alan CHP Milletvekili Fuat BÖREKÇİ, geçmiş dönemlerde dini siyasete alet edenlerin sonunun mutlaka hüsrana olduğunu, mevcut

---

¹⁹Abdullah AYTEMİZ (Maraş); 19.02.1953, TBMM, *TBMM TD (9. Dönem)*, Cilt:20, s.528.

²⁰Abdurrahman Fahri AĞAOĞLU (Konya); 24.02.1957, TBMM, *TBMM ZC (10. Dönem)*, Cilt:17, s.655.

²¹Burhanettin ONAT (Antalya); 22.02.1951, TBMM, *TBMM TD (9. Dönem)*, Cilt:5, s.446.

hükümetin de bu işlerden vazgeçmesinin ülke menfaatleri ve milletin selâmeti açısından gerekli olduğunu belirtmiştir²². Bu iddialara cevap veren DP Rize milletvekili İzzet AKÇAL, dinin herhangi bir partinin tekeli altında olmadığını, bunun anayasanın birinci maddesine de aykırı olacağını ifade ederek Demokrat Parti iktidarının hiçbir zaman dini siyasete alet etmediğini söylemiş ve bu konunun müeyyidelerle önleneceğini belirtmiştir²³.

3-Dinî Kurumlar (Camiler)

a-Yenişehir (Kocatepe) Camii

Demokrat Parti iktidarında en çok konuşulan konulardan biri Ankara'nın Yenişehir semtinde büyük bir cami yapılması olmuştur. Bu konu, 1954 yılından 1957 yılına kadar dört defa Türkiye Büyük Millet Meclisi genel kurulunda gündeme getirilmiştir. İlk olarak 27 Şubat 1954 tarihli oturumda Balıkesir Milletvekili Ali Fahri İŞLER, Yenişehir'de Ankara'nın göbeğinde, hükümet merkezine münasip bir caminin bir an evvel yaptırılması için hükümetin yardımını rica etmiştir. Çünkü bu bölgede böyle bir cami olmadığı için vatandaşların özellikle cuma günlerinde uzak yerlerdeki camilere gitmek zorunda kaldıklarını; dolayısıyla kışın soğuktan, yazın güneşten rahatsız olduklarını ifade etmiştir²⁴. 24 Şubat 1956 tarihinde Kocaeli Milletvekili Saadettin YALIM, Ankara'nın Yeni Mahalle ve Maltepe semtlerinde hayırsever vatandaşlar tarafından yeni camiler yapılırken, Yenişehir'de cami inşası için ayrılan arsanın uzun zamandır boş kaldığından şikâyetçi olmuştur²⁵. 24 Şubat 1957 tarihinde konu, üçüncü defa gündeme gelmiş ve Kırşehir Milletvekili Mehmet MAHMUDOĞLU, merkez-i hükümet olan Ankara'nın tam ortasında ve münevver bir kitlenin sakin bulunduğu Yenişehir'de bir tek

²²CHP Meclis Grubu Adına Fuat BÖREKÇİ (Ankara); 24.02.1959, TBMM, *TBMM ZC (11. Dönem)*, Cilt:7, s.646.

²³Bütçe Encümeni Adına İzzet AKÇAL (Rize); 24.02.1959, TBMM, *TBMM ZC (11. Dönem)*, Cilt:7, s.652.

²⁴Ali Fahri İŞLER (Balıkesir); 27.02.1954, TBMM, *TBMM ZC (9. Dönem)*, Cilt:28, s.1145.

²⁵Sadettin YALIM (Kocaeli); 24.02.1956, TBMM, *TBMM ZC (10. Dönem)*, Cilt:10, s.611-612.

camii bile bulunmadığını üzüntü ile ifade etmiştir²⁶. Konu son olarak 24 Şubat 1957 tarihli oturumda gündeme gelmiş, Başbakanlık Müsteşarı, “Yenişehir’de inşa edilecek olan bu büyük camii Mithatpaşa Caddesi’nin başındaki Kocatepe mevkiinde ve şimdiki su deposunun bulunduğu sahada yapılacaktır... Camii, Cumhuriyet devrinin bir şaheseri olmak üzere...” ifadeleriyle bugünkü Kocatepe Camiinin bir külliye şeklinde plânlandığını söylemiştir²⁷. Bundan sonra konu bir daha gündeme gelmemiş; Kocatepe Camii inşaatı 1967 yılında başlamış ve 1987 yılında ibadete açılmıştır.

b-Camilerin Tasnifi

Demokrat Parti iktidarı döneminde, önceki iktidarın en çok eleştirilen icraatı, camilerin tasnifi hakkındaki kanun ve bu kanuna bağlı olan uygulamalar olmuştur. Türkiye Büyük Millet Meclisi’nde 15 Kasım 1935 tarihinde kabul edilen 2845 sayılı “Camii ve mescidlerin tasnifine ve tasnif harici kalacak camii ve mescid hademelerine verilecek muhassasat hakkında kanun” ile camii ve mescidler hakkında yeni düzenlemeler yapılmıştır. Bu kanunun birinci maddesinde, “Evkaf Umum Müdürlüğünce camii ve mescidler, hakiki ihtiyaca göre, tadilen tasnif ve zaman ve mekân itibarıyla birleştirilmesi kabil olan vazifeler birleştirilmek ve hizmetlerin icaplarına göre lâzımgelen nakiller yapılmak suretiyle hademe kadroları tesbit edilir. Tasnif harici kalacak camii ve mescidler usûl ve mevzuata göre kendilerinden başkaca istifade edilmek üzere kapatılır.” ibaresi yer almaktadır²⁸.

Bu kanunun uygulamasına Demokrat Parti iktidarının başından itibaren eleştiriler yapılmaya başlanmıştır. Seyhan milletvekili Arif Nihat ASYA, 27 Şubat 1951 tarihli oturumda, “... camilerimiz ve mescitlerimiz bir tasnif geçirmiştir, bir kısmı cemaatin ihtiyacına karşılık camii ve mescit olarak bırakılmış, bir kısmı ihtiyaç fazlası sayılarak akar halinde kiraya verilmiştir. Kiraya verilenlerden bazıları da parti ocağı olmuştur... millet siyaset ocaklarından

---

²⁶Mehmet MAHMUDOĞLU (Kırşehir); 24.02.1957, TBMM, TBMM ZC (10. Dönem), Cilt:17, s.652.

²⁷Ahmet Salih KORUR (Başvekâlet Müsteşarı); 24.02.1957, TBMM, TBMM ZC (10. Dönem), Cilt:17, s.670.

²⁸T.C. Resmî Gazete, 22.11.1935, Sayı:3163, s.4795.

mescitlerini geri istiyor.” sözleriyle konuya dikkat çekmiştir²⁹. 23 Şubat 1952 tarihli oturumda Tokat milletvekili Ahmet GÜRKAN, Ankara ve İstanbul’daki bazı camilerin kiraya verildiğini, depo ve ahır olarak; bazı camilerin de CHP binası olarak kullanıldığını söylemiş ve örneklerle açıklamıştır³⁰. 24 Şubat 1957 tarihli oturumda konuyu tekrar gündeme getiren Kastamonu Milletvekili Muzaffer KUŞAKÇIOĞLU, “... Bir zamanlar malzeme ve teçhizat deposu, hububat ambarı, sevkiyat merkezi ve saire olarak istimal ettiğimiz camilerimizin tamir ve ihyasına yardım ediyoruz” sözleriyle tasnif dışı kalan camilerin hangi amaçlarla kullanıldığını açıklamıştır³¹. Konu son olarak 28 Şubat 1960 tarihli oturumda Devlet Bakanı İzzet AKÇAL tarafından gündeme getirilmiş; kadro dışına çıkartılmış ve henüz satılmamış olan cami ve mescitleri buldukları yerde hizmete açtıklarını söylemiştir³².

Kadro dışı kalan camilerin bir kısmının da özellikle İkinci Dünya Savaşı yıllarında askerî birlikler tarafından kullanıldığı anlaşılmaktadır. Balıkesir milletvekili Müfit ERKUYUMCU, bu camilerin de boşaltılarak ibadete açılmasını talep etmiştir³³.

c-Cami Sayıları

Değişik tarihlerde milletvekilleri ve komisyon başkanları tarafından Türkiye’deki mevcut cami ve mescit sayıları hakkında da açıklamalar yapılmıştır. Ancak telâffuz edilen rakamlar arasında çok büyük farklar olduğu için bu konuda bilgi sahibi olabilecek kişilerin açıklamalarını dikkate almak gerektiği kanaatindeyiz. 1953 yılında Bütçe Komisyonu adına bir açıklama yapan Ordu milletvekili Refet AKSOY, ülkede toplam 20.429 cami

²⁹Arif Nihat ASYA (Seyhan); 27.02.1951, TBMM, *TBMM TD (9. Dönem)*, Cilt:5, s.1140.

³⁰Ahmet GÜRKAN (Tokat); 23.02.1952, TBMM, *TBMM TD (9. Dönem)*, Cilt:13, s.595-596.

³¹Muzaffer KUŞAKÇIOĞLU (Kastamonu); 24.02.1957, TBMM, *TBMM ZC (10. Dönem)*, Cilt:17, s.661.

³²Devlet Vekili İzzet AKÇAL (Rize); 28.02.1960, TBMM, *TBMM ZC (11. Dönem)*, Cilt:12, s.1056.

³³Müfit ERKUYUMCU (Balıkesir); 23.02.1951, TBMM, *TBMM TD (9. Dönem)*, Cilt:5, s.551-552.

ve 4.702 mescit bulunduğunu ifade etmiştir³⁴. 1959 yılında Ankara Milletvekili Selim SOLEY, 4462'si şehirlerde, 1358'i nahiyelerde ve 24.927'si köylerde olmak üzere ülke tarihinde toplam 30.747 cami bulunduğunu, 21 binden fazla köyde cami olmadığını söylemiştir³⁵.

Bu rakamların resmî din görevlilerinin bulunduğu cami ve mescitlerin sayısı olduğu anlaşılmaktadır. Çünkü resmî din görevlisi olmayan ve hizmeti karşılığı ücretini halktan alan görevlilerle fahrî olarak din hizmeti verenlerin de bulunduğu bilinmektedir. Bunların görev yaptıkları yerler de dahil edildiği zaman 1955 yılı itibarıyla Türkiye'deki cami ve mescit sayısının 60.000'i bulduğu ifade edilmiştir³⁶. Görüldüğü gibi telâffuz edilen rakamlar arasında iki misline yakın fark vardır. Cami ve mescitlerin gerçek sayısının tespiti için resmî belgeler ve istatistik verilere dayalı bir çalışmanın yapılması gerekmektedir.

Bu husus, başka milletvekilleri tarafından da dile getirilmiştir. Bunlardan birinde köylerdeki görevlilerin durumu şu cümlelerle açıklanmıştır³⁷: *"Memlekette 40 bin tane köy vardır. 20 bin köyde mescit ve cami olduğu belirtiliyor ki, bunlar Diyanet İşlerinden vazife için müracaat edenlerdir. Etmeyenler de vardır. Umumiyetle bu 40 bin köyde imamlık edenlerin hemen hepsini halk kendi parası ile tutar. Bunların hiçbiri kayıt ve şarta tabi değildir. Bunlar yalnız namaz kıldırmasını bilir başka şeyden bahsetmezler."*

Bu dönemde camilerin, özellikle köy camilerinin vatandaşların kurduğu dernekler eliyle yaptırıldığı görülmektedir³⁸. Köy camilerinin Vakıflar Genel Müdürlüğü vasıtasıyla devlet imkânlarıyla yaptırılması, Köy Kanunu'na göre mümkün

---

³⁴Bütçe Komisyonu Adına Refet AKSOY (Ordu); 20.02.1953, TBMM, *TBMM TD (9. Dönem)*, Cilt:20, s.558.

³⁵Selim SOLEY (Ankara); 24.02.1959, TBMM, *TBMM ZC (11. Dönem)*, Cilt:7, s.663.

³⁶Fahri AĞAOĞLU (Konya); 21.02.1955, TBMM, *TBMM ZC (10. Dönem)*, Cilt:5, s.436.

³⁷Nuri OCAKÇIOĞLU (Malatya); 19.02.1953, TBMM, *TBMM TD (9. Dönem)*, Cilt:20, s.530-531.

³⁸Ahmet Salih KORUR (Başvekâlet Müsteşarı); 24.02.1957, TBMM, *TBMM ZC (10. Dönem)*, Cilt:17, s.669.

olmamaktadır³⁹. Bununla birlikte kasaba ve köylerde paraları yetmediği gerekçesiyle yarım kalan camilerin tamamlanması için devlet bütçesinden 1951 yılında 45 bin lira, 1952 yılında 45 bin lira, 1953 yılında 545 bin lira yardım yapılmıştır⁴⁰. 1959 yılına kadar halkın katkılarıyla 700 cami yaptırılmış⁴¹; 1960 yılına kadar da köylerde 8284 cami tamir ettirilmiştir⁴².

1950-1957 yılları arasında 18.897.135 lira sarf edilerek şehirlerde 1952 cami tamir ettirilmiş; 18.446.000 lira sarf edilerek 14.421 kasaba ve köy camininin tamir ve inşaatına katkıda bulunulmuştur⁴³. Ancak köy camilerine yardım yapılırken “*Vatan Cephesi*”ne dahil olmayan yerlere yeterli miktarda para aktarılmayarak siyasî davranıldığı şeklinde bir eleştiri de dile getirilmiştir⁴⁴.

4-Din Görevlileri

Hademe-i hayrat denilen ve imam, hatip, müezzin ve kayyımlardan oluşan din görevlilerinin sayılarında 1952 yılından 1960 yılına kadar olan artışlar değişik tarihlerde dile getirilmiştir. 1952 yılında ülke sathında 40 binden fazla köy, nahiye ve kaza bulunduğu halde, 4807 kadrolu din adamının görev yaptığı tespit edilmiştir⁴⁵. 1955 yılında kadrolu din görevlisi sayısı 7500’e⁴⁶, 1956 yılında 8000’e⁴⁷, 1957 yılında 9250’ye⁴⁸, 1959 yılında

³⁹Burhanettin ONAT (Antalya); 27.02.1954, TBMM, *TBMM ZC (9. Dönem)*, Cilt:28, s.1151.

⁴⁰Bütçe Komisyonu Adına Refet AKSOY (Ordu); 27.02.1954, TBMM, *TBMM ZC (9. Dönem)*, Cilt:28, s.1151.

⁴¹Sadettin KARACABEY (Bursa); 24.02.1959, TBMM, *TBMM ZC (11. Dönem)*, Cilt:7, s.665.

⁴²Devlet Vekili İzzet AKÇAL (Rize); 24.02.1960, TBMM, *TBMM ZC (11. Dönem)*, Cilt:12, s.365.

⁴³Devlet Vekili İzzet AKÇAL (Rize); 24.02.1958, TBMM, *TBMM ZC (11. Dönem)*, Cilt:2, s.465.

⁴⁴Ahmet YILMAZ (Sivas); 28.02.1960, TBMM, *TBMM ZC (11. Dönem)*, Cilt:12, s.1053-1054.

⁴⁵İzzet AKÇAL (Rize); 21.02.1952, TBMM, *TBMM TD (9. Dönem)*, Cilt:13, s.441.

⁴⁶Başvekâlet Müsteşarı Ahmet Salih KORUR; 21.02.1955, TBMM, *TBMM ZC (10. Dönem)*, Cilt:5, s.435.

⁴⁷Şemsi AĞAOĞLU (Muş); 24.02.1956, TBMM, *TBMM ZC (10. Dönem)*, Cilt:10, s.612-613.

9500'e⁴⁹, 1960 yılında ise 10.750'ye çıkartılmıştır. Ayrıca 1500 maaşlı Kur'an Kursu öğreticisine kadro verilmiştir⁵⁰.

Bununla birlikte bu rakamlar çok az bulunarak Demokrat Parti iktidarının yeteri kadar din görevlisi tayin etmediği, "Demokrat Parti hükümetleri dine hürmet ettiklerini iddia ediyorlar. Değil köylerdeki imamsız, hatipsiz camilere imam ve hatip tayini yapmak; ilçelere bile yapılamamıştır. Diğer taraftan İmam Hatip Okulu mezunlarından ilimle mücehhez binden fazla genç vatandaş vazife beklerken (C) cetvelinde 800 adet kadro boş durmaktadır." sözleriyle eleştirilmiştir⁵¹. 1959 yılında 300'den fazla ilçede vaiz bulunmadığı tespit edilmiştir⁵².

Kadrolu din görevlilerinden başka sayıları bir hayli fazla olduğu anlaşılan "Köy İmamları" vardır ki bunlar müftülükler tarafından görevlendirilirler ve ücretlerini köy bütçesinden alırlardı. Köylerde görev yapacak imamlara müftülükler, "buyrultu" denilen bir mezuniyet belgesi verirler⁵³ ve köyler de bu imamlarla kontrat yaparak bunlardan din hizmeti alırlardı. Bu mekanizmanın nasıl çalıştığı hakkında ayrıntılar şöyledir⁵⁴: "Her köy bir din adamı tutmuştur, kontratlı din adamları vardır... ölüsünü yıkatmak, kaldırmak, namaz kıldırmak ve dua ettirmek için kullanır ve varlığına göre de bir ücret verir, senede 600 lira, 1200 lira verir, daha varlıklı köyler buğday da verir. Daha fakir olan köyler de 6 ay tutmakta, 6 ay tutmamaktadır." 1955 yılında Türkiye'de toplam 60.000 din görevlisinin bulunduğu, bunlardan ancak 8.000'inin

---

⁴⁸ Abdurrahman Fahri AĞAOĞLU (Konya); 24.02.1957, TBMM, TBMM ZC (10. Dönem), Cilt:17, s.657.

⁴⁹Bütçe Encümeni Adına İzzet AKÇAL (Rize); 24.02.1959, TBMM, TBMM ZC (11. Dönem), Cilt:7, s.653.

⁵⁰Devlet Vekili İzzet AKÇAL (Rize); 24.02.1960, TBMM, TBMM ZC (11. Dönem), Cilt:12, s.364.

⁵¹Saim KARAÖMERCİOĞLU (Adana); 24.02.1959, TBMM, TBMM ZC (11. Dönem), Cilt:7, s.656.

⁵²Mehmet GEÇİOĞLU (Adana); 24.02.1959, TBMM, TBMM ZC (11. Dönem), Cilt:7, s.649.

⁵³ Başvekâlet Müsteşarı Ahmet Salih KORUR; 21.02.1955, TBMM, TBMM ZC (10. Dönem), Cilt:5, s.439.

⁵⁴Cezmi TÜRK (Seyhan); 18.02.1953, TBMM, TBMM TD (9. Dönem), Cilt:20, s.447.

kadrolu olduğu ifade edilmiştir⁵⁵. Bu ifadeler doğru ise, Diyanet İşleri Başkanlığına bağlı kadrosu olmayan elli binden fazla din görevlisinin bulunduğu anlaşılır.1959 yılı itibarıyla 46.000 köyde kadrolu din adamı olmadığı tespit edilmiştir ki bu ifade, bir önceki bilgiyi doğrulamaktadır⁵⁶. Bazı köylerde imamların ücretlerini almakta zorluk çektikleri, para verilemediği zamanlarda zahire toplanarak imam ücretinin ödenmeye çalışıldığı da görülmüştür⁵⁷.

Demokrat Parti iktidarının ilk yıllarında “köylerde cenaze yıkayacak hoca yok” sözleriyle bu konuya dikkat çekilmiş; ancak aynı şikâyetler, Demokrat Parti iktidarının son yılında da “köylerde cenaze yıkayacak imam yok” sözleriyle dile getirilmiştir. 1951 ve 1960 yıllarında yapılan bu konuşmalar şu şekildedir: 1951 yılında Afyonkarahisar Milletvekili Bekir OYNAĞANLI, “*Halen memlekette, imam ve hatip mekteplerinin bulunmaması yüzünden, imam, müezzin ve hocalar yetiştirilmemektedir. Birçok köylerimiz ölülerini yıkayacak hocaları bile bulamamaktadırlar. Bu imam, müezzin ve hocaları yetiştirecek imam ve hatip mekteplerinin açılması için Diyanet İşleri bütçesine lüzumlu tahsisatın konmasını rica ediyorum*” derken⁵⁸; 1960 yılında Sivas milletvekili Ahmet YILMAZ, “... köyde cenaze olduğu zaman imam bulunmadığından başka köylerden imam getiriliyor ve ancak cenaze o suretle kaldırılıyor. Hele cenaze kadın olursa iş daha müşkül vaziyet alıyor ve birkaç günlük köyden gasil için kadın bulup getirmek zorunda kalıyorlar. Cenaze de bunun için günlerce bekliyor. Bu hakikatlerin görülerek köye imam ve hatip kadrolarının verilmesini Yüksek Meclisimizin üstün vicdan duygularına arz ediyorum.” sözleriyle aynı sıkıntıların devam ettiğini ifade etmiştir⁵⁹.

⁵⁵Abdurrahman Fahri AĞAOĞLU (Konya); 28.02.1955, TBMM, *TBMM ZC (10. Dönem)*, Cilt:5, s.976.

⁵⁶İzzet AKÇAL (Rize); 24.02.1959, TBMM, *TBMM ZC (11. Dönem)*, Cilt:7, s.658.

⁵⁷Kemâl SARIİBRAHİMOĞLU (Adana); 24.02.1958, TBMM, *TBMM ZC (11. Dönem)*, Cilt:2, s.466.

⁵⁸Bekir OYNAĞANLI (Afyonkarahisar); 22.02.1951, TBMM, *TBMM TD (9. Dönem)*, Cilt:5, s.435.

⁵⁹Ahmet YILMAZ (Sivas); 24.02.1960, TBMM, *TBMM ZC (11. Dönem)*, Cilt:12, s.368.

Din görevlilerinin maaşları hakkında da değişik rakamlar telâffuz edilmiştir.1953 yılında 60-75 lira⁶⁰, 1956 yılında 75 lira⁶¹, 1958 yılında 141 lira⁶², 1959 yılında 175 lira⁶³, 1960 yılında 200 liradır. 1960 yılında bir müftü maaşı ise 350 lira olarak tespit edilmiştir⁶⁴.

Şehir ve kasaba camilerine kadrolu imam ve müezzin tayin edildiği halde köy imamlarının maaşları 1960 yılına geldiği halde halâ genel bütçeye alınmamış ve bu konuda şikâyetler dile getirilmiştir⁶⁵.

Fahrî Kur'an Kurslarından 1960 yılına kadar 2055 hafız yetişmiş, bu kurslarda toplam 30.000 öğrenci okutulmuştur⁶⁶.

Din görevlilerinin bilgilerinin yetersiz oluşu da eleştirilmiştir. Bu konudaki ilk değerlendirme, 19 Şubat 1953 tarihli oturumda Ankara milletvekili Ömer BİLEN tarafından yapılmış, köy imamlarının yetersizliğine dikkat çekilmiş, vatandaşlara dinî bilgileri verecek donanıma sahip din adamlarının bulunmamasının irticaî faaliyetlere yol açtığı ifade edilmiştir⁶⁷. Bu eleştirilere 2 yıl sonra Başbakanlık Müsteşarı tarafından cevap verilmiştir. Din adamı yetiştiren İmam Hatip Okullarının açılmasının üzerinden henüz üç yıl geçtiği, bir yıl sonra bu okulların mezun vermeye başlayacağı, ondan sonra yeterli bilgiye

---

⁶⁰Gazi YİĞİTBAŞI (Afyonkarahisar); 19.02.1953, TBMM, *TBMM TD (9. Dönem)*, Cilt:20, s.535.

⁶¹Şemsi AĞAOĞLU (Muş); 24.02.1956, TBMM, *TBMM ZC (10. Dönem)*, Cilt:10, s.612.

⁶²Kemâl SARIİBRAHİMOĞLU (Adana); 24.02.1958, TBMM, *TBMM ZC (11. Dönem)*, Cilt:2, s.466.

⁶³Bütçe Encümeni Adına İzzet AKÇAL (Rize); 24.02.1959, TBMM, *TBMM ZC (11. Dönem)*, Cilt:7, s.653.

⁶⁴Halim ATEŞALP (Sivas); 24.02.1960, TBMM, *TBMM ZC (11. Dönem)*, Cilt:12, s.366.

⁶⁵Emin SOYSAL (Maraş); 24.02.1960, TBMM, *TBMM ZC (11. Dönem)*, Cilt:12, s.367.

⁶⁶Devlet Vekili İzzet AKÇAL (Rize); 24.02.1960, TBMM, *TBMM ZC (11. Dönem)*, Cilt:12, s.364.

⁶⁷Ömer BİLEN (Ankara); 19.02.1953, TBMM, *TBMM TD (9. Dönem)*, Cilt:20, s.522.

sahip imamların göreve başlayacağı ifade edilmiştir⁶⁸. Dinî eğitimin, bu konuda bilgi sahibi olanlar tarafından verilmesi gerektiği 1957 yılında bir defa daha gündeme getirilmiştir: “...dinî terbiye, bizzat dini samimi olarak yaşayanlar tarafından verilebilir. Cumhuriyetten evvelki zamanlarda da yani gerileme devirlerimizde dinî terbiyeyi çok defa ehliyetsiz, cahil, görgüsüz, dini bizzat yaşayamayanlara terk etmiş olmanın ne elîm akıbetler doğurduğunu bilmeyen kalmamıştır.” sözleriyle bu konuya dikkat çekilmiştir⁶⁹.

Kur’an Kursu hocalarının da çeşitli ilim dallarıyla ilgili olmaları gerektiği şu cümlelerle dile getirilmiştir⁷⁰: “Bunların başına müspet ilimle alâkası olmayan birtakım kimseler getirilecek, böyle olunca da fen ve san’atı emreden hükümleri öğretilmeyecek, kurslara müspet ilimle mücehhez hakiki din hükmünü bilen kimseler getirilmelidir. Kur’an-ı Kerîm hükümlerini ve Kur’an felsefesini, felsefeyi, müspet bilgileri, yüksek İslâm bilgisini nefsinde toplayan ve şahsî menfaatine bağlı olmayan din adamları yetişince inkılâp, lâiklik hükümlerinin fazileti, ahlâkı tekemmül ettirir, taassuptan uzaklaştırır.” Köy imamlarının da köy kalkınmasına katkıda bulunabilmeleri için kültür sahibi olmaları gerektiği ifade edilmiştir⁷¹.

Sonuç

Demokrat Parti iktidarı döneminde siyasî tartışmaların başında gelen konulardan biri, din ve siyaset olmuştur. 1951 yılından 1960 yılına kadar her yıl yapılan bütçe görüşmelerinde Din ve Lâiklik, Din Eğitimi, Din Görevlileri gibi başlıklar altında

⁶⁸ Başvekâlet Müsteşarı Ahmet Salih KORUR; 21.02.1955, TBMM, TBMM ZC (10. Dönem), Cilt:5, s.435.

⁶⁹İsmail Hakkı AKYÜZ (Tekirdağ); 24.02.1957, TBMM, TBMM ZC (10. Dönem), Cilt:17, s.659.

⁷⁰Nuri OCAKÇIOĞLU (Malatya); 24.02.1957, TBMM, TBMM ZC (10. Dönem), Cilt:17, s.667-668.

⁷¹Selim SOLEY (Ankara); 24.02.1959, TBMM, TBMM ZC (11. Dönem), Cilt:7, s.663.

toplayabileceğimiz pek çok konu, milletvekilleri tarafından gündeme getirilmiştir.

Demokrat Parti'nin muhalefette olduğu yıllarda eleştirdiği pek çok konuda, eleştirdiği hususlarda düzenlemeler yapmadığı veya vaatlerini tam olarak yerine getiremediği için muhalefet tarafından aynı eleştirilere kendilerinin muhatap olduğu görülmektedir.

Lâikliğin ne olduğu veya nasıl uygulanması gerektiği hususundaki tartışmalar 1951 yılından 1955 yılına kadar pek çok oturumda tartışma konusu olmuş ve belli bir sonuca ulaşamamıştır. Din Eğitimi konusu, 1951-1959 yılları arasında tartışmalara sebep olmuş; dinî eğitimin kalitesi ve din eğitimi verecek kurumların sayısı ve niteliklerinin istenilen seviyeye getirilemediği ifade edilmiştir. Kadrolu din görevlilerinin sayısı, 1952 yılından 1960 yılına kadar 4807'den 10.750'ye çıkartılmasına rağmen, bu rakamlar ülke ihtiyaçlarını karşılamakta yetersiz kalmış; dinî hizmetleri yerine getirecek görevlilerin yokluğu konusundaki şikâyetler 1960 yılında bile tekrarlanmıştır. Bununla birlikte 1959 yılında, İmam Hatip Okulu mezunlarının tamamının istihdam edilmediği hususunda eleştiriler yapılmıştır.

Demokrat Parti'nin vaatlerini yerine getirmekte yetersiz kaldığını gösteren tipik bir örnek, Kocatepe Camii konusu olmuştur. 1954 yılından 1957 yılına kadar bu konu sürekli gündemde olmuş, hattâ camiin yapılacağı alan tespit edilmiş olmasına rağmen Kocatepe Camii Demokrat Parti döneminde yapılamamış; ancak Demokrat Parti iktidarından 7 yıl sonra 1967 yılında inşasına başlanmıştır.

Yukarda gösterilen örnekler dikkate alındığında, Demokrat Parti'nin dinî eğitim ve din hizmetleri konusunda yaptığı vaatlerin tamamını yerine getiremediği anlaşılmaktadır.

KAYNAKÇA

Türkiye Büyük Millet Meclisi Tutanak Dergisi ve Zabıt Cerîdesi

Türkiye Büyük Millet Meclisi Tutanak Dergisi (9.Dönem),
Cilt:5, Ankara, 1951.

Türkiye Büyük Millet Meclisi Tutanak Dergisi (9.Dönem),
Cilt:13, Ankara, 1952.

Türkiye Büyük Millet Meclisi Tutanak Dergisi (9.Dönem),
Cilt:20, Ankara, 1953.

Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Cerîdesi (9. Dönem),
Cilt:28, Ankara, 1954.

Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Cerîdesi (10. Dönem),
Cilt:5, Ankara, 1955.

Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Cerîdesi (10. Dönem),
Cilt:10, Ankara, 1956.

Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Cerîdesi (10. Dönem),
Cilt:17, Ankara, 1957.

Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Cerîdesi (11. Dönem),
Cilt:2, Ankara, 1958.

Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Cerîdesi (11. Dönem),
Cilt:7, Ankara, 1959.

Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Cerîdesi (11. Dönem),
Cilt:12, Ankara, 1960.

Resmî Gazete

T.C. Resmî Gazete, 22.11.1935, Sayı:3163, s.4795.

Diğer Eserler

Baytar, Yaşar (2020). “Demokrat Parti’nin Eğitim Politikalarında Din ve Dinî Okullar”. *Atatürk Yolu Dergisi*. S. 66, s.91-122.

Emiroğlu, Atiye-Necmi Uyanık (2017). “Demokrat Parti Dönemi Din Eğitimi Bağlamında İmam-Hatip Okulları”. *Tarihin Peşinde*, S. 18, s.53-69.

Karpat, Kemâl (1996). *Türk Demokrasi Tarihi*. İstanbul: Afa Yayınları.

Kırkpınar, Leylâ (2018). “Demokrat Parti (DP) ve Din Siyaset İlişkisi (1946-1960)”. *Çağdaş Türkiye Araştırmaları Dergisi*. XVII/36 s.349-359.

Nal, Sabahattin (2005). “Demokrat Parti’nin 1950-54 Dönemi Din Siyaseti”. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*. S. 60-3, s.137-171.

Şahin, Mehmet Can (2012). “Demokrat Parti Türkiyesinde Din, Siyaset ve Eğitim İlişkileri”. *Toplum Bilimleri*. S. 6(12), s. 31-54.